

УДК 347.77

Ферчук А.М.

ЗАПОЧАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ 1918 р.

Забезпечення правової охорони інтелектуальної власності, складовою якої є і промислова власність, у сучасному світі стало невід'ємним атрибутом державності цивілізованої країни. В Україні перші спроби створення даного атрибуту державності було здійснено ще 90 років тому.

22 січня 1918 року Українська Центральна Рада IV Універсалом проголосила Українську Народну Республіку «самостійною, від нікого незалежно вільною суверенною Державою Українського Народу». Згідно з Універсалом, вищий виконавчий орган УНР Генеральний Секретаріат був перейменований в Раду Народних Міністрів. Одним із найважливіших завдань уряду ІУ Універсал визначив: «*підняти промисловість держави, розпочати творчу роботу в усіх галузях.*» [1]. Відродження та розвиток зруйнованої за роки війни та пост-революційної анархії промисловості планувалось доручити Народному міністерству торгу і промисловості. Галузь, що в якості генерального секретаря торгу і промисловості, з 15.07.17, очолював В.О. Голубович (випускник КПІ 1915 р., інженер-залізничник, член української партії есерів, з 18 січня 1918 р. поєднував посаду міністра з посадою голови Ради Міністрів УНР). Міністерство розмістили у приміщенні Київського відділення Руського технічного товариства на Столипінській, 55 б (тепер — О. Гончара, 55 б, приміщення Інституту геологічних наук НАН України, будинок зведений 1914 р.) [2]. Процес формування новим урядом міністерств був перерваний бурхливими подіями січня-лютого 1918 року. Діяльність Центральної Ради та її уряду у Києві була припинена у зв'язку з вимушеним переїздом до Фастова, а згодом — до Житомира.

Влада на Україні тоді змінювалась часто. Не дарма історики цей період української історії назвали «визвольними змаганнями». 9 березня 1918 року Центральна Рада повернулась до Києва, де ще з 3 березня розпочала роботу Рада Народних Міністрів. Уряд УНР приступив до формування галузевих органів державного управління. В Народному міністерстві торгу і промисловості планувалось 10 департаментів, серед яких мали бути Департамент винаходів та Департамент по охороні промисловості. Проте через очевидну політичну нестабільність та за браком фахівців, попервах обмежились відділом винаходів та патентів у складі Технічного департаменту. Завідувачем відділу винаходів з 10 березня 1918 р було призначено інженера Родкевича Георгія Все-

володовича (фігурує ще в документах Генерального секретарства торгу і промисловості 1917 р., як автор технічних довідок) [3]. З 24 березня міністерство очолює І. А. Фещенко -Чопівський (1908 р. — випускник хімічного відділення КПІ, з 1914 р. — викладач КПІ, член Української партії соціалістів-федералістів). У квітні при відділі винаходів створюється експертний комітет. Однак знову «втруtilась мінлива історична доля».

29 квітня 1918 року, в результаті державного перевороту, була проголошена Українська Держава з гетьманом П. Скоропадським на чолі. Грамота гетьмана до всього українського народу, оприлюднена 30 квітня, проголошувала скасування Центральної Ради та Уряду УНР, звільнення міністрів та їх товаришів. Гетьман підкреслив, що взяв на себе всю повноту влади тимчасово, обіцяючи «забезпечити населенню спокій, закон і можливість творчої праці».

Питання політики Гетьманату 1918 року істориками висвітлюється неоднозначно. Проте, визнаються його значні досягнення у розвитку освіти і науки, організації української армії, у встановленні дипломатичних відносин Української Держави, здійснені за сім з половиною місяців її існування. Короткий період існування Української Держави ознаменувався затвердженням таких важливих атрибутів державності, як державний герб, національна валюта, українське громадянство, національне військо. За цей період засновано Українську Академію Наук, відкрито два національних університети, електро — технічний факультет Київського політехнічного інституту, близько 150 шкіл, декілька українських банків. Українську Державу визнали 30 держав, Україна мала власні дипломатичні представництва у 23 державах. Уряду Скоропадського, підтримуючи деякий час стабільність у державі, вдалося досягнути певних успіхів у державному будівництві. Кінцевою метою державного будівництва гетьман вважав формування громадсько-правового суспільства, в якому пріоритетними були б закон і право власності. Вже пізніше П. Скоропадський напише у своїх спогадах: « *в ту пору . головним було налагодження у всіх галузях життя народу поняття про державність*» [4].

2–3 травня гетьман сформував Раду Міністрів Української Держави. 10 травня Кабінет Міністрів Гетьманату виступив з заявою, у якій сформулював завдання на найближчий час. Головним своїм завданням уряд вбачав зміцнення в Україні державного ладу, забезпечення країні скликання народного представництва, котре висловить справжню волю народу щодо державного ладу України. Уряд запевняв, що зміцнюватиме усі форми української державності [5].

У складі гетьманського Кабінету Міністрів було 15 міністерств, в тому числі і Міністерство торгу і промисловості. Відмовившись від визначення «народне» у назві, гетьманське міністерство розмістилось у приміщенні свого попередника, навіть, тимчасово використовувало його офіційні бланки (закреслюючи в назві УНР) та апарат — мінялись міністри, а урядовці нижчого рівня залишались на своїх місцях. Необхідно визнати, що гетьманський уряд не відкидав позитивних напрацювань Центральної Ради, водночас удосконалюючи внутрішню структуру міністерств. Так з 15 червня наказом міністра було ска-

совано Технічний департамент, в структурі якого ще з часів Центральної Ради діяв відділ винаходів. Відділи скасованого підрозділу відійшли до Фабрично-заводського департаменту, якому передавались справи винахідництва та охорони промислової власності і відповідно — відділ винаходів [6]. 15 липня урядовці Фабрично-заводського департаменту були підтвержені на своїх посадах, в тому числі — директор департаменту Свірський Віктор Францевич (служив фабричним інспектором Київського фабричного округу Фабричної інспекції Міністерства торгівлі і промисловості ще за часів Російської імперії, у березні 1918 р. призначений першим фабричним інспектором України, з 01.04.18 — директором Фабрично-заводського департаменту) та начальник відділу винаходів Г. В. Родкевич, призначені на ці посади ще попередньою владою.

Відповідно до статуту Фабрично-заводського департаменту Міністерства торгу і промисловості Української держави, відділ винаходів «... *завідує справами по виданню патентів на винаходи, реєструє товарні знаки, фабричні рисунки і зразки*». Для проведення експертизи, «*котра має відношення до видачі патентів і реєстрації товарних знаків, фабричних рисунків і зразків*»¹, при відділі діяв Експертний комітет. Комітет складався зі штатних урядовців організаційно-технічного відділу цього ж департаменту та з фахівців окремих галузей, представлених зацікавленими міністерствами, зокрема, Військового, Внутрішніх справ, Морського, Шляхів, Праці, Фінансів та Земських Справ. Начальник відділу міг залучати до Експертного комітету по вільному найму осіб для попереднього розгляду заяв, з правом вирішального голосу. Комітет виносив рішення про видачу охоронних документів. При відділі винаходів була своя канцелярія, спеціальна бібліотека, архів патентних списків і альбомів, зареєстрованих марок, зразків фабричних рисунків [7].

Заяви громадян про видачу патентів на винахід почали надходити до Міністерства торгу і промисловості у перших числах червня 1918 року. Видаючи заявникам посвідчення про одержання від них відповідних документів, урядовці повідомляли, що їхні клопотання будуть зареєстровані в міру вступу та «*після оголошення про початок прийому заяв на патенти .і, якщо всі матеріали будуть по своєму складу відповідати оголошеному закону, то буде видано реєстраційне свідоцтво*» [8]. 15 червня 1918 р. відділ винаходів розпочав офіційний прийом заяв про видачу патентів, «*на підставі старих законів і правил*» [9]. Під старими законами і правилами малось на увазі законодавство колишньої Російської імперії, а саме: статті 73, 76, 89, 96, 97, 102 Статуту про промисловість (Звід Законів т. XI, ч. 2, видання 1913 р.), статті 360–371 Статуту про мито (Звід Законів т. V, видання 1906 р.).

Усі бажаючі отримати охоронний документ на винахід, товарний знак чи фабричний зразок повинні були написати заяву на офіційному типографському бланку встановленого зразка з зазначенням назви міністерства. До заяви про видачу патенту на винахід необхідно було додати квиток Державної скарбниці про сплату «на депозит відділу винаходів за привілею» 30 крб., два при-

¹ Тут і далі збережено мовно-стилістичні особливості оригіналу

мірники опису винаходу, та два малюнки. Зазначені додатки повинні були відповідати наступним вимогам: чітке викладення патентної формули в описі винаходу, малюнок мав бути виконаний «чорними рисами», один примірник — на коленкорі або якісному папері для креслення, другий — на прозорому перкалі, обидва розміром 13 x16, 13 x18 або 13 x24 см (малюнки інших параметрів, навіть з розбіжністю в 1 см, повертали на перероблення). Без дотримання цих вимог заяви не реєструвались [10]. Крім того, до заяви та опису винаходу необхідно було прикласти відповідні марки, які засвідчували сплату гербового збору (1 крб. за аркуш).

Наскільки суми названих проплат були завеликими можна судити, порівнюючи їх з зарплатами міністерських чиновників. Так, станом на 14 травня 1918 року зарплата директора міністерського департаменту становила 900 крб., завідуючого відділом — 600, урядовця з особливих доручень — 500, діловода (у відділі винаходів цю посаду займав інженер) — 300 крб. [11]. Громадяни, які додавали до заяви про реєстрацію винаходу «*посвідчення відповідної влади про бідність*», звільнялись від сплати грошового внеску за розгляд винаходу [12]. Про видачу реєстраційного свідоцтва через місяць після процедури давалось оголошення в урядовому щотижневнику «Державний Вістник», а рівно через два місяці документи подавались до експертного комітету і з цього терміну жодні додаткові матеріали від заявників вже не приймались.

Як видно з наведеного вище матеріалу, гетьманський уряд не скасовував закони Російської імперії, також підтвердив робоче законодавство Тимчасового уряду Росії та Української Центральної Ради. В урядовій заяві від 10 травня підкреслювалось, що уряд не вважає потрібним оголошувати широку програму законодавчої роботи, яку має здійснювати народне представництво, але вважає за необхідне здійснити ті законодавчі міри, які необхідні для наведення порядку і зміцнення влади.

9 вересня 1918 року вийшов Закон про підвищення ставок оплати гербового збору. Заявникам, які вже отримали реєстраційні свідоцтва були надіслані повідомлення про необхідність доплатити ще по 3 крб. гербового збору. Повідомлення закінчувались приписом: «*До одержання означених марок все діло Ваше руху не матиме*» [13].

В міністерство постійно звертались винахідники щодо продовження дії існуючих патентів. Дезорганізація промисловості, викликана війною та революційними подіями, припинила впровадження винаходів, що залишало винахідників без доходів на які вони мали право. Тому у вересні 1918 року Міністерство торгу і промисловості подає до уряду законопроект «Про зміну термінів здійснення привілею», який торкався і термінів сплати щорічного мита за винахід та відновлення свідоцтв на товарні знаки [14]. З урахуванням складності політичної ситуації, в якій опинились громадяни України, коригувались певні статті законодавчих актів колишньої Російської імперії, якими тимчасово керувалась Українська Держава у справі охорони промислової власності.

Власники привілеїв на винаходи, повинні були щорічно, вперед за кожен рік дії привілею, починаючи з дня його підписання, сплачувати відповідне

мито. Спізнення сплати дозволялось (з пенею) не більше ніж на три місяці. інакше привілей вважався таким, що втратив свою чинність. Також, дія привілею припинялась, коли його власник не впроваджував привілейований об'єкт протягом 5 років з дня підписання охоронного документу. У пояснювальній записці до даного законопроекту, підготовленого Фабрично-заводським департаментом, зокрема зазначалось: *«війна і слідовавші за нею події зробили неможливим для більшої частини власників привілеїв вчасну виплату мита. Здавалось би можливим і справедливим zostавити їм право внести мито до 31 грудня 1918 р., а з відповідною пенею — до 1 квітня 1919 р., коли такі мита підлежали виплаті з 19 липня 1914 р. по 31 грудня 1918 р. більша частина власників привілеїв не мала можливості здійснити свої привілеї на фабриках, котрі, головним чином, працювали для потреб фронту і приватних заказів не приймали. Крім того, значну частину фабрик закрито... Через те, вважається необхідним перемежок часу з 19 липня 1914 р. по 31 грудня 1918 р. не брати в рахунок при врахуванні термінів задля здійснення російських привілеїв»* [15]. Ті ж терміни брались до уваги і в разі спізнення з продовженням дії свідоцтва на виключне використання товарного знака. Всі ці пояснення були враховані в постанові ради Міністрів Української Держави «Про зміну строків внесення оплати за винаходи, здійснення привілеїв та відновлення чинності свідоцтва на товарні знаки», затвердженій гетьманом 17 вересня 1918 року.

З приводу названого законопроекту не можна не згадати цікавий факт, про те що ще 1 червня на службу до відділу винаходів було прийнято консультантом Пиленка Олександра Олександровича [16], професора права Петербургського університету, основоположника патентного права в Російській імперії. Ймовірно, що саме йому доручили роботу над законопроектом про патенти, який було вироблено за декілька місяців. Ось, що писав з приводу даного законопроекту професор О. Пиленко : *«Государство заинтересовано как в том, чтобы поддержать предприимчивость изобретателей, так и в том, чтобы техническое новшество, требующее для своего развития специальной заботливости и инициативы, находилось некоторое время в исключительном пользовании своих творцов — изобретателей. Огульное уничтожение привилегий в заранее установленный срок не желательно. Не соответствовало бы достоинству государства, если бы оно использовало революцию на предмет эксплуатации изобретений»* [17].

Урядова постанова, затверджена гетьманом П. Скоропадським 13 листопада 1918 року збільшувала сплату за розгляд прохань про видачу привілеїв з 30 до 100 крб., за процедури, пов'язані з оформленням товарних знаків — з 3 до 30 крб., фабричних моделей — з 50 копійок до 50 карбованців [18].

27 червня 1918 року, на підставі ст. 76 Зводу Законів Російської імперії т. XI ч. 2, 1913 р., в Українській Державі було видане «Регістраційне свідоцтво» за № 1 (як охоронне до видачі патенту). Даний документ засвідчував, що 19 червня 1918 року від жителів Ростова-на-Дону, інженерів П. І. Грюнталя та Л. Б. Антошевського було одержано заяву про видачу патенту на дерев'яну підшву, яка заміняє калоші [19]. Якої ваги надавалось цьому документу засвідчує

той факт, що видане свідоцтво виготовлене на художньому бланку з емблемою міністерства (сяюча восьмикутна зірка з тризубом у вінку та виведена по колу назва установи), прикрашеною пишним рослинним візерунком, з використанням стилізованого під давньоукраїнський скоропис шрифту. На бланку під малюнком художник залишив автограф: «К. Головченко».

Клопотання власників фірми по виробництву патентованих дерев'яних калаш та сандалій «ГрюнАнтоши» було надіслано до Міністерства торгу і промисловості Української Держави 4 червня, але оскільки на той момент офіційна реєстрація ще не була оголошена, заява була зареєстрована наприкінці місяця. При цьому заявникам повідомили, що необхідно, *«з огляду на те, що м. Ростов-на-Дону не належить до України», . додати довіреність на імення якого-небудь повіреного, який мешкає в Україні»* [20]. У відбитку штампеля, проставленого червоною фарбою на документах справи названих вище заявників, зазначено що про видачу реєстраційного свідоцтва за № 1 було оголошено у «Державному Віснику» №28 від 29 липня 1918 р. А відбиток штампеля синього кольору засвідчує, що до Експертного комітету документи надійшли 19 вересня о 3 годині. «Реєстраційне свідоцтво» за № 2 (на дерев'яні сандалі) було видане також П. І. Грюнтало Л. Б. Антошевському [21]. На свої винаходи, привілейовані ще за Російської імперії, взуттєвики з Ростова-на Дону, хотіли мати патенти Української Держави.

Цікаво, що охоронний документ Української Держави на винахід за №1 міг отримати український громадянин, мешканець с. Киселівки Звенигородського повіту І. П. Сквирський. Заяву про видачу патенту на нафтовий мотор добродій Сквирський направив до відділу винаходів поштою ще 1 червня 1918 р. Та ряд обставин суто бюрократичного та політичного характеру (написане не за формою клопотання, невчасно сплачені 30 карбованців на депозит відділу винаходів за розгляд заяви, загублений поштою квиток Держскарбниці про сплату зазначеного збору, липневий залізничний страйк, який затримав надісланий поштою пакет з усіма документами) спричинили до того, що І. П. Сквирський отримав реєстраційне свідоцтво про його заяву щодо видачі патенту тільки 4 вересня і аж за № 51 [22]. Така собі іронія долі.

Реєстраційних свідоцтв про прийом заяв щодо видачі патенту на винахід (копій, які залишали на контролі у відділі винаходів) у фонді Міністерства торгу і промисловості Української Держави, який зберігається у Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України, виявлено всього 16, (№1, 2, 4, 8, 15, 23, 24, 26, 27, 39, 47, 49–52, 67–69 останній номер — від 26 вересня 1918 року) [23]. Судячи з усього, багато справ були втрачені або помилково потрапили до іншого фонду чи то й архіву. Адже з огляду на оголошення відділу винаходів у «Державному Віснику», таких свідоцтв було видано не менше 80. Реєстраційне свідоцтво Міністерства торгу і промисловості Української Держави №80 було видане відділом винаходів 5 жовтня на заяву А. Ф. Белуш та Є. І. Джеладі про патентування винаходу «Рахівник-лінійка для набору колес на токарні та фрезерні станки» [23]. Як видно зі справ про винаходи, багато об'єктів патентування мали побутове призначення: методи

виготовлення взуття з відходів, обігрівачі пристрої, електронагрівальні прилади, прилад для гоління з дезінфікуючою камерою. Серед пропозицій є й спосіб виготовлення бабіту для потреб залізниць, нафтовий мотор, електронасос, гідровелосипед. У ті буремні роки пересічні громадяни були налаштовані на мирне життя і пристосовувались до побутових реалій, в які потрапили в результаті подій 1914–1918 років. Та ж тенденція спостерігається і у справах щодо оформлення свідоцтв на товарні знаки та фабричні зразки — сурогати чаю, тютюнові вироби, махорка, вакса.

З огляду соціального статусу, серед заявників переважають інженери (є приписи на зразок *«окончивший за границей»*), втім, є і купці, студенти.

Досить різноманітна географія заявлених винаходів: Київ, Одеса, Катеринослав, Вінниця, Харків, Біла Церква.

Заяви подавались особисто винахідниками, надсилались поштою або передавались за дорученням через патентного повіреного, одна заява подана через «Общество содействия русским изобретателям в Одессе» [24].

З літа 1918 року відділ винаходів гетьманського уряду працював над розробленням законопроекту про створення інституту патентних повірених та законопроекту про реєстрацію товарних знаків. До того ж відділ винаходів звернувся до Міністерства закордонних справ із запитом про складання конвенції про взаємну охорону прав промислової власності між Україною та центральними світовими державами. Надалі планувалось підписання Паризької та Бернської конвенцій. Однак багато задумів так і залишилось задекларованими намірами.

Режим Гетьманату був приречений на невдачу складним і несприятливим збігом зовнішніх і внутрішніх обставин, які стали вирішальними для його долі. 14 грудня 1918 року П. Скоропадський підписує зречення від влади, а 15 грудня Рада Міністрів Української Держави, склавши свої повноваження, передала владу Директорії.

Аналізуючи зроблене, намагаючись відповісти на запитання про причини поразки, П. Скоропадський зазначав у своїх спогадах: «...при усіх помилках, які я і уряд зробили в Україні, Україна була державою з усіма установами, які правильно функціонували., з промисловістю, яка відроджувалась... Планів, усіляких проектів було дуже багато, але потрібен був час., а потім грянула катастрофа і все обвалилось. Скидаючи Гетьманство, знищили і Україну як одиницю, яка вже визначилась. Тепер українцям доведеться починати усе спочатку» [25].

Разом з тим державні установи продовжували функціонувати. Попервах навіть використовували бланки гетьманського міністерства, лише з огляду на офіційний припис, стару назву закреслювали і обов'язково писали «Українська Народна Республіка». Але нова влада не бажала використовувати старий апарат. Вже 20 грудня новопризначений комісар Міністерства торгу і промисловості УНР І. Чопівський видає наказ про звільнення урядовців, прийнятих на службу за Гетьманату (з 29.04–15.12.1918) [26]. Залишались тимчасово виконуючими обов'язки всі «безумовно потрібні для ведення справ», а нове призна-

чення було можливе тільки по спеціальному представленню керівника та рекомендації громадських організацій чи відомих громадян [27]. Проте, документи свідчать, що ще у середині січня 1919 року відділом винаходів проводилась перереєстрація свідоцтв на право виключного користування товарними знаками. Наприклад, на документах, датованих 19 січня стоїть відбиток штаμπу гетьманського міністерства, підписи і прізвища начальника відділу Г. Родкевича та діловода С. Дольського, прийнятого на службу у відділ винаходів ще у червні 1918 року [28]. Очевидно, що фаховий рівень даних співробітників відділу дозволяв віднести їх до «безумовно потрібних».

За Директорії УНР проблемами патентування винаходів, реєстрацією товарних знаків та фабричних зразків почало займатись Міністерство народного господарства, в яке реорганізували Міністерство торгу і промисловості та Міністерство продовольчих справ. Назва департаменту стала «Фабрично-промисловий», а відділу не змінювалась.

Директорія протрималась при владі у Києві лише до 2 лютого 1919 року. Далі територія її впливу катастрофічно скорочувалась. Уряд весь час переїздить і невпинно наближається до статусу уряду «в екзилі». Однак проблеми правової охорони промислової власності не залишаються поза його увагою.

З огляду на такий перебіг історичних подій, цікавим видається архівний документ, датований 4 червня 1920 р. Це доповідна начальника відділу винаходів Міністерства народного господарства Зенона Горницького «Про перетворення Відділу винаходів в окремий самостійний Департамент охорони промислової власності», складена під час перебування уряду УНР у Кам'янці-Подільському [29]. Автор документу розпочав з порівняльного аналізу «патентових діл в поодиноких Державах», серед яких на першому місці по кількості виданих патентів (станом на 1902 рік) стоять США — 30 267 патентів, на останньому — Російська імперія — 1200. Далі автор зазначав: «*ми повинні дати промисловості можливість з'єднувати для себе всі нові здобутки духа — винаходи*». Після досить негативної оцінки системи охорони винаходів в Росії, автор зазначав: «*Будувати зовсім новий закон не має зараз у нас сили, є, однак, спосіб надати старому російському закону, який нас ще довгий час буде зобов'язувати, відповідний серйозний вигляд без переводження засадних змін*». Потім автор доповідної пропонував перетворити відділ винаходів у Департамент охорони промислової власності (перший варіант назви був «Департамент державної охорони винаходів»), обгрунтовуючи свою пропозицію тим, що це «*піднесе престиж Держави в очах промислового світу замаркуванням державного зрозуміння ваги винаходів, дасть через те українському патентові зразу потрібний блиск і повагу*». Завершується доповідна запевненням: «*справа, що може на перший погляд виглядає не так важливо, а в дійсності... може мати колись незвичайний вплив на долю нашої молоді Республіки*» [30].

Відділом винаходів також було розроблено проекти постанов Раді Міністрів УНР «Про перетворення Відділу винаходів в Департамент охорони промислової власності», написаному 25 червня 1920 року. В преамбулі документу зазначено, що дана реорганізація доцільна з огляду на «*надзвичайно*

велику вагу винаходів для розвою життя держави та для належного забезпечення прав їхнім власникам» [31]. Межі компетенції департаменту пропонувалося окреслити наступним:

прийом заявлених винаходів та удосконалень для розслідування новини по закону та видача патентів;

прийом фабричних зразків та моделей для охорони перед відтворенням не власниками;

прийом заяв на затвердження *«товарних ознак»*;

«займається взагалі всіма справами, які торкаються охорони винаходів і творів людського духа з технічної області».

У структурі нового департаменту передбачалося створити три відділи:

реєстровий (реєстрація заяв, архіви, бібліотека);

технічно-науковий (розслідування новини винаходу, вирішення спорів і непорозумінь, пропозиції по закупівлі винаходів з огляду державної необхідності; завідування винахідницькими державними майстернями);

охорони (*«законна сторона охорони винаходів, виготовлення свідоцтв, патентів, редакція патентного журналу»*) [32].

На титульному аркуші доповідної записки вгорі зроблено припис: *«Дня 5 серпня 1920 р. м.Тарнів. По усному наказу п. Міністра Артеменка перетворити Відділ винаходів в самостійний окремий «Патентовий уряд Укр. Нар. Респ.» на зразок західноєвропейських держав. Инж. З. Горницький»* [33].

Ще у вересні 1920 року, З. Горницький, вже як директор Департаменту охорони промислової власності, звітуючи про зроблене, відзначав: *«працювали, головню над програмою діяльності в найближчій будучності, в міру замирення території».* Крім того, департамент займався *«...справою охорони промислової власності, а саме — зорганізуванням цієї охорони на західноєвропейський лад та опрацюванням дотичних законів. Проекти постанов про мораторій на оплату за патенти та товарні ознаки, про збільшення цих оплат готові».* З цього ж документу: *«Продовжено розпочату у жовтні 1919 р. роботу по перетворенню відділу винаходів в ...патентовий уряд на зразок західноєвропейських держав. Часть праці вже було закінчено..., коли прийшла відомість: група великих держав згодилась утворити Міжнародний патентовий уряд, де розслідуватимуться новина та патентова здібність винаходів., праця була зупинена»* [34].

8 червня 1921 року директор Департаменту охорони промислової власності З. Горницький запропонував на затвердження Міністерству народного господарства зразок форми охоронного свідоцтва для винаходів та удосконалень. Зважаючи на те, що *«надії на скоре заснування українського патентного уряду не було»*, *«мусили забезпечувати охорону винаходів лише охоронним свідоцтвом»* [35].

На цей час уряд УНР доживав свого віку. Підготовлені проекти так і не були втілені у життя. Подальші політичні процеси в Європі, зокрема в Росії, обумовили нову реальність, яка на довгі десятиліття визначила суспільно політичний, економічний і культурний устрій України.

Підсумовуючи викладене, спираючись на документальні свідчення, з впевненістю можна стверджувати, що 1918 року були зроблені перші кроки на шляху до створення державної системи охорони промислової власності незалежної України. Архівні документи засвідчують, що уряди Української народної Республіки та Української Держави надавали значної ваги питанням охорони промислової власності. Це підтверджується і тим фактом, що вже у січні 1918 року були створені державні структури, які повинні були безпосередньо займатись проблемами охорони промислової власності. Якщо за період правління Центральної Ради та Директорії діяльність цих структур, через брак часу, залишалась більше декларативною і перебувала на стадії формування, то в період Гетьманату підрозділи з охорони промислової власності, як видно з наведених документів, були дієвими, мали фахівців, обізнаних у своїй справі. Але фактично на старті, започаткована в Україні державна система охорони промислової власності припинила свою діяльність з політичних причин. Історія не відвела часу на реалізацію багатьох розпочатих справ. Патенти на вже зареєстровані винаходи так і не були видані заявникам. Не було створене національне законодавство з охорони промислової власності, наведені вище закони і законопроекти Української Держави лише тимчасово адаптували законодавство Російської імперії до реалій часу. На перешкоді стали бурхливі події в Україні та глибокий розкол у суспільстві, які не дали усім трьом режимам доби визвольних змагань ані часу, ані можливості здійснити задумане.

З 1991 року Україна почала все з початку.

За 16 років незалежності, здобутої 1991 року, в Україні створено діючу державну систему правової охорони інтелектуальної власності, управління якою з 2000 року здійснює Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України. У підпорядкуванні Державного департаменту інтелектуальної власності діє державне підприємство «Український інститут промислової власності» — єдиний державний заклад для розгляду та експертизи заявок на об'єкти промислової власності. Результати діяльності інституту демонструють стабільну тенденцію щорічного зростання (в середньому на 15–20%) кількості поданих заявок та наданих охоронних документів на об'єкти промислової власності. Станом на 01.01.2008 року в Україні всього зареєстровано (з 1992 р.) 217 053 охоронних документи на об'єкти промислової власності в тому числі — 86 185 патентів на винаходи.

На сьогодні в Україні створено правове поле, яке в цілому відповідає міжнародним нормам. Право на інтелектуальну власність закріплено у Конституції України. Право громадян щодо захисту інтелектуальної власності в Україні забезпечується нормативно-правовою базою, яка відповідає основним міжнародним нормам і стандартам, та дієздатною інфраструктурою, яка реалізує державну політику у цій сфері.

Це важливий вимір пройденого країною державотворчого шляху.

Література:

1. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст. / Т. Гунчак. — К.: Либідь, 1993. — С. 265–266.
2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО), Ф.1064, о.1, с. 325
3. Вісник Ради Народних Міністрів УНР» №12 від 24.03.1918
4. Скоропадський П. Спогади / П. Скоропадський. — К. — Філадельфія, 1995. — С.—3
5. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. Т. 1 / Д. Дорошенко. — Вінніпег, 1973. — С.—68
6. Державний вісник, №19, 26.06.1918
7. ЦДАВО, Ф.1118, Оп.1, Спр.74. Арк.1–2
8. Там само, Спр.75. Арк.1
9. Там само, Спр. 90. Арк.2
10. Там само, Спр.78. Арк.3
11. Там само, Спр.2. Арк.55
12. Там само. Спр.84. Арк.1
13. Там само. Спр.86. Арк.3. Спр.87. Арк.6
14. Там само. Спр.74. Арк.5
15. Там само. Спр.74. Арк.6
16. Державний вісник, № 23 , 18.07. 1918
17. Известия Союза промышленности, торговли, финансов и сельского хозяйства, № 30, 1918
18. ЦДАВО, Ф.1118, Оп.1, Спр.74. Арк.8
19. Там само. Спр.75. Арк.2
20. Там само. Спр.75. Арк.3
21. Там само. Спр.75. Арк.4, 6
22. Там само. Спр.84. Арк.1–8
23. Державний вісник № 6122.10.18
24. Там само. Спр.83. Арк.5
25. Скоропадський П. Спогади. К. — Філадельфія, 1995 . — С.— 254, 290, 291
26. Там само. Спр. 44
27. Там само. Спр.17, Арк.16728.ЦДАВО. Ф. 1118. Сп.96. Арк.1–2.
29. ЦДАВО. Ф. 9. Сп.217. Арк.1
30. Там само. Арк.2
31. Там само. Арк.6
32. Там само
33. Там само. Арк. 134.
34. Там само. Арк. 635.
35. Там само. Ф.9. оп.1. Спр.454. Арк. 12